

YAZICI, Tahsin

ğı tezle doçentliğe yükseldi (1955). 1956-1957 yıllarında askerlik görevini yaptıktan sonra üniversiteye döndü. Bölümün iki kürsüye ayrılmasının ardından 1963'te Fars Dili ve Edebiyatı Kürsüsü başkanlığına getirildi. Ahmed Eflâkî ve *Menâkıbü'l-ârifin*'i üzerinde yaptığı çalışma ile profesör oldu. Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, Selçuklu Araştırmaları Enstitüsü üyeliğlerinde bulundu. 1961'de Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Edebiyat Fakültesi'nin iş birliğiyle çıkarılmakta olan *İslâm Ansiklopedisi*'nin tahrir heyeti üyeliğine seçildi. 1966'da Ahmet Ateş'in ölümüyle heyetin başkanlığına getirildi. 1980'de bir yıl kadar Bekir Kütükoğlu'na geçen bu görev tekrar kendisine verildi ve ansiklopedi onun başkanlığında tamamlandı. Tahsin Yazıcı 1964'te Delhi'de Uluslararası Müsteşirler Kongresi'ne, 1966'da Tahran'da Uluslararası İnanoloji Kongresi'ne katıldı. Ardından Münih, Tebriz, Meşhed, Princeton, Şiraz ve Tahran'da düzenlenen birçok uluslar arası kongrede tebliğler sundu. 1970'ten itibaren iki dönem İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi dekanlığı yaptı. 1981'de yeniden yapılandırılan Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü başkanlığına getirildi. 1983'te üniversiteden uzaklaştırıldıysa da aklandıktan sonra görevine iade edildi. Ancak yeni Yüksek Öğretim Kanunu uyarınca kadrosu kaldırıldığı için Erzurum Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'ne tayin edildi (1985). Burada bir yıl görevde bulundu ve kendi isteğiyle emekliye ayrıldı. Beş yıla yakın bir süre *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedi*'de çalıştı. 1988'de davet edildiği *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nde Fars dili ve edebiyatı bölümünün ilim heyeti başkanlığını 20 Kasım 2002 tarihindeki ölümüne kadar sürdürdü.

Eserleri. Telifleri. 1. Arapça Dilbilgisi I (İstanbul 1964, Ahmet Ateş – Nihad M. Çetin ile birlikte). **Eserde Arapça dil bilgisinin sarf kısmına yer verilmiştir. 2. Çağdaş İran Edebiyatından Seçmeler** (İstanbul 1978, Ali Milani ile birlikte). **Eserde XX. yüzyılın başından itibaren modern İran hikâyeciliği ve romancılığına öncülük yapan yazarların hikâyelerinden, roman ve mektuplarından örnekler verilmiştir. 3. Eski İran Nesrinde Seçmeler** (İstanbul 1983, A. Naci Tokmak – Mehmet Kanar ile birlikte). **Bu çalışmada da klasik İran nesrinin belli başlı eserlerinden kısa bölümler alınmış, kitabın ikinci kıs-**

mında bu metinlerle ilgili kapsamlı bir sözlüğe yer verilmiştir. **4. Farsça Dilbilgisi** (I-II, İstanbul 1958-1961, 1963-1964, Ahmet Ateş ile birlikte). **Daha çok klasik Farsça'nın grameri olup tarihî metinleri ve şiirleri çözmeye yardımcı olacak nitelikte bir çalışmadır. Kitapta klasik Farsça'dan manzum ve mensur örnekler de bulunmaktadır. 5. Farsça Tarihî Metinlerden Seçmeler** (İstanbul 1968, Nazif Hoca ile birlikte). **Türk-İslâm tarihine ait metinlerin okunup anlaşılabilmesi amacıyla hazırlanan eserde özellikle Selçuklu ve Moğol dönemlerine ait tarih kaynaklarından parçalara yer verilmiştir. Bu kitabın sonunda bir de sözlük vardır. 6. Pârsî Nüvisân-i Asyâ-yi Sağîr** (Tahran 1371 hş.). **Anadolu'da Farsça yazan veya Farsça'dan Türkçeye tercümesi bulunan müelliflerin alfabetik bir fihrisi olup Farsça esere ve bilginin alındığı kaynağa da işaret edilmiştir.**

Nesir ve Tercümelere. 1. Ahmed Eflâkî, Menâkıbü'l-ârifin (Metin, I-II, Ankara 1959-1961, 1976-1980) ve **çevirisi Âriflerin Menkubeleri** (I-II, Ankara 1953-1954, 1966, 1989, 1995; I-II, İstanbul 1964-1966, 1972-1973, 1986-1987, 2006). **Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve Mevlevîlik'le kuruluş dönemi hakkında birinci derecede önemli kaynaklardan biridir. 2. Hatîb-i Fârsî, Menâkıb-i Cemâleddîn-i Sâvî** (Ankara 1972). **3. Muhyî-i Gülşenî, Menâkıb-ı İbrâhîm Gülşenî** (Ankara 1982). **4. Feridûn Sipehsâlâr, Mevlânâ ve Etrafindakiler** (çeviri, İstanbul 1977). **Mevlânâ ve dönemi hakkında bilgi veren, Menâkıbü'l-ârifin'den sonra birinci derecede kaynaklardır. 5. Kuşeyrî, Risâle** (çeviri, İstanbul 1956; *Tasavvufun İlkeleri [Risâle-i Kuşeyrî]*, I-II, İstanbul 1978). **6. Nâsır-ı Hüsrev, Rûşenâ'î-nâme** (Tahran 1373 hş.).

Tahsin Yazıcı'nın Türkçe ve yabancı dillerde yazdığı makaleleriyle ansiklopedi maddelerinin sayısı 200'ü aşar. Bunlar *Şarkiyat Mecmuası, Türkiyat Mecmuası, İlahiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi, TTK Necati Lugal Armağanı, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Mecmuası, MEB İslâm Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Encyclopaedia de l'Islam ve Encyclopaedia Iranica* gibi yayınlarda çıkmıştır. Makaleleri arasında en önemlileri şunlardır: "Gülşenî, Eserleri, Fatih ve II. Bayezid Hakkındaki Kasideleri" (*Fatih ve İstanbul*, II [1954], s. 82-137); "Muhammed b. Munavar, Asrâr at-tavhid fi makâmât aş-Şayh Abi Sa'îd" (*ŞM*, I [1956], s.121-124); "Abdullâh-i Enşârî'nin *Kanz as-sâlikin*

veya *Zâd al-ârifin*'i" (*ŞM*, I [1956], s. 59-88; III [1959], s. 25-49; IV [1961], s. 87-96; V [1964], s. 31-44); "Fetihden Sonra İstanbul'da İlk Halvetî Şeyhleri: Çelebi Muhammed Cemaeddin, Sümbül Sinân ve Merkez Efendi" (*İstanbul Enstitüsü Dergisi*, II [İstanbul 1956], s. 87-113); "Abû Sa'îd Abî'l-Hayr'ın Çihil Makâmı" (*ACÜ İlahiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, I [Ankara 1959], s. 1-32); "Mevlânâ Devrinde Semâ" (*ŞM*, V [1964], s. 135-150); "Kalenderlere Dair Yeni Bir Eser, Manâkıb-ı Camâl al-Din-i Sâvî" (*TTK Necati Lugal Armağanı*, Ankara 1968, s. 785-797).

BİBLİYOGRAFYA :

Tahsin Yazıcı, *Makaleler* (haz. Mine Yazıcı), İstanbul 2004, s. 12-29; M. Sadık Yiğitbaş, *Kiğı*, İstanbul 1950, s. 50-53, 78-86; Sârim, "Yâzicî, Tahsîn", *Dânişnâme-i Edeb-i Fârsî* (nşr. Hasan Enüşe), Tahran 1383 hş., VI, 908-909; Mustafa Koç, "Tahsin Yazıcı (1922-2002)", *Journal of the History of Sufism*, IV, Paris 2004, s. 1-4; Tevfik Sübhânî, "Yâdi Ez Üstâz Profesör Tahsîn Yâzicî (Tevellüd: 1922, Vefât: 2002)", *Peyk-i Nâr*, I/3, Tahran 1382 hş., s. 95-96 (maddenin yazımında Tahsin Yazıcı'nın bizzat hazırladığı biyografisi esas alınmıştır [İSAM dokümantasyon dosyası]).

MEHMET KANAR

YAZICI SÂLİH

(ö. 811/1409'dan sonra)

Yazıcızâde kardeşlerin babası, Şemsiyye adlı eseriyle tanınan âlim ve şair.

XIV. yüzyılın ikinci yarısı ile XV. yüzyıl başlarında yaşadı. Asıl adıyla ilgili farklı görüşler vardır. M. Fuad Köprülü, N. Sami Banarlı, V. Mahir Kocatürk, şairin *Şemsiyye*'sinde geçen "Sâhibü't-te'lîf Yazıcı Salhadîn" (Kütahya Vahîd Paşa İl Halk Ktp., nr. 520, vr. 15^b) ibaresinden hareketle adının Selâhaddin olduğunu belirtir. Âmil Çelebioğlu ise onun, "Yoksa nice söyleye değme hakîm / Haddi nedir Sâlih'in dünyâda kim" beytine dayanarak (Süleymaniye Ktp., Pertevniyal Vâlîde Sultan, nr. 766, vr. 12^a) aslı "Sâlihü'd-dîn" olan terkinin vezin zaruretini dolayısıyla "Salhadîn" şeklinde kaydedildiğini ve adının Sâlih olması gerektiğini söyler. Esasen oğlu Mehmed'in, eserlerinde künyesini Muhammed b. Sâlih b. Süleyman şeklinde göstermesi de Çelebioğlunun görüşünü destekler. Bu künyeden ve *Tuhfetü'l-mücâhidin*'deki Sâlih b. Süleyman kaydından (Nuruosmaniye Ktp., nr. 2293, s. 497) babasının gerçek adının da Evliya Çelebi'nin kaydettiği üzere Şücâeddin değil Süleyman olduğu öğrenilmektedir.

Şemsîyye'de menzîl cetvelinin yer aldığı son sayfa (Süleymaniye Ktp., Pertevniyal Vâlide Sultan, nr. 766)

Yazıcı Sâlih'in Şemsîyye'sini Ankara'da yaşayan Devlet Han ailesinden İskender b. Hacı Paşa'ya ithaf etmesi, onun Ankara'da doğduğu ihtimalini kuvvetlendirmektedir. *Künhü'l-ahbâr*'da da, "Mevlidleri Ankara yahut vilâyet-i Rûm'un kasabâtından olmak ihtimaldir" denmektedir. Yazıcı Sâlih'in oğulları Mehmed ile Ahmed Bîcan, II. Murad devri mutasavvıflarından ve âlimlerindedir. Hammer, Gibb ve Babin-ger, Yazıcı Sâlih'in hâmisinin Şemsîyye'de adı geçen II. Bayezid'in çağdaşı Aydınlı Hacı Paşa olduğunu söyler. Halbuki Yazıcı Sâlih, Fâtihten Sultan Mehmed'in veziri olan Mahmud Paşa'nın oğlu Ali Bey'e intisap ettiğini ve ondan lutuf ve ihsan gördüğünü kaydeder. Yazıcı Sâlih, babasının yaptırdığı külliye-i idare etmek için Malkara'ya yerleşen Ali Bey ile birlikte oraya gitmiş ve onun ölümüne kadar kendisine hizmet etmiş, ardından Gelibolu'ya yerleşerek burada vefat etmiştir. Âmil Çelebioğlu'na göre (*İİFD*, sy. 1 [1976], s. 178-179) yeri tam tesbit edilemeyen kabri, Gelibolu'daki Yazıcızâde Mezarlığı'nın kapalı bölümünde oğullarının mezarlarına yakın bir yerdedir. Yazıcı Sâlih'in belli seviyede bilgi ve birikim gerektiren kâtiplik mesleğinden olması, bu sebeple "yazıcı" lakabını alması, Farsça ve Arapça'dan Türkçe'ye tercüme-

ler yapabilecek ölçüde bu dilleri bilmesi onun iyi bir eğitim aldığı göstermektedir. Gelibolulu Âfi Efendi *Künhü'l-ahbâr*'da onun ilm-i nücûmda "yed-i tûlâ" sahibi olduğunu kaydeder.

Eserleri. Bazı kaynaklarda Yazıcı Sâlih'e *es-Seb'u'l-meşânî*, *Seb'a-i Seyyâre*, *Tâbir-nâme* ve ilm-i tıbbâ dair bazı risâleler nisbet edilse de (Evliya Çelebi, V, 166) bunların hiçbirini günümüze ulaşmamıştır. Şaire atfedilen *Melhame* gibi bazı eserler ise Şemsîyye'nin bir parçası olup müstakil değildir (*Yazıcı Salih ve Şemsîyyesi*, s. 14-15). Yazıcı Sâlih'in Şemsîyye adlı eseri Anadolu'da astroloji üzerine kaleme alındığı bilinen ilk Türkçe mesnevidir. Eserin başında 811 (1408-1409) yılında yazılarak İskender b. Hacı Paşa'ya sunulduğu kaydedilmektedir. "Fâilâtün fâilâtün fâilün" kalıbıyla yazılan mesnevî, didaktik amaçla ve sade bir dille kaleme alınmış, Anadolu Türkçesi'nin ilk dönemine ait önemli bir eserdir. 3900-4700 arasında beyit ihtiva eden mesnevî üç bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölüm tevhid, na't, mi'râciyye ve sebeb-i te'lîften oluşur. İkinci bölüm eserin asıl kısmı olup her biri bir aya tekabül eden on iki babdan meydana gelir. Her babda çeşitli konulara dair yirmi beş fasıl bulunmaktadır. Bablarda o ayda ve günlerde meydana gelebilecek olaylar halk inanışlarından ve eskilere ait tecrübelerden faydalanılarak önceden haber verilir. Eserin son bölümünde ayın üç özelliğiyle ilgili (yirmi sekiz menzîl) bilgiler yer almaktadır. Bu bölüm, şairin oğlu Ahmed Bîcan tarafından genişletilerek *Bostânü'l-hakâyık* adıyla nesre çevrilmiştir (*EP*

Suppl. [İng.], s. 834). Yazıcı Sâlih eserin mukaddimesinde hangi kitaplardan yararlandığını belirtmektedir. Bu durum, eserin tercüme mi yoksa telif mi olduğu hususunda bazı tartışmalara yol açmışsa da konuyu çeşitli yönlerden ele alan Âmil Çelebioğlu eseri telif olarak nitelemiştir. Mesnevinin Avrupa ve Türkiye kütüphanelerinde yazma nüshaları bulunmaktadır (Flügel, II, 491-493; Rieu, s. 199-200; Süleymaniye Ktp., Pertevniyal Vâlide Sultan, nr. 766; Nuruosmaniye Ktp., nr. 2802/1, 2809, 2810; İÜ Ktp., TY, nr. 607, 944; TSMK, Mehmed Reşad, nr. 776). Şemsîyye üzerine lisans tezlerinden başka Atilla Batur ve Sibel Sevinç yüksek lisans, Mehmet Terzi doktora tezi hazırlamıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Yazıcı Salih (Selahaddin): Kitabü's-Şemsîyye (Melhame-i Şemsîyye, Dil Özellikleri-Metin-Söz Dizini) (haz. Mehmet Terzi, doktora tezi, 1994), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; *Yazıcı Salih ve Şemsîyyesi* (haz. Atilla Batur, yüksek lisans tezi, 1996), EÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 14-15; *Yazıcı Salih'in Melhamesi (Kitabü's-Şemsîyye)* (haz. Sibel Sevinç, yüksek lisans tezi, 1999), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; *Âfi Mustafa Efendi, Künhü'l-ahbâr*, Süleymaniye Ktp., Fâtihten, nr. 4465, vr. 75; Hacı Ali Âfi, *Tuhfetü'l-mücâhidin*, Nuruosmaniye Ktp., nr. 2293, s. 497; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Dağ-ılı), V, 166; Flügel, *Handschriften*, II, 491-493; Rieu, *Catalogue*, s. 199-200; Gibb, *HOP*, I, 388-391; *Osmanlı Müellifleri*, III, 308-309; Âmil Çelebioğlu, "Yazıcı Sâlih ve Şemsîyyesi", *İİFD*, sy. 1 (1976), s. 171-218; a.m.f. – Kemal Eraslan, "Yazıcı-oğlu", *İA*, XIII, 363-365; Harun Tolasa, "15. yy. Türk Edebiyatı Anadolu Sahası Mesnevîleri", *TDEAD*, sy. 1 (1982), s. 1-13; Hatice Aynur, "Yazıcı Sâlih b. Süleymân", *EP Suppl.* (İng.), s. 834-835.

ATILLA BATUR

Yazıcı Sâlih'in Şemsîyye adlı eserinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Pertevniyal Vâlide Sultan, nr. 766)